

RAPPORT FRÅN ETT LÖPANDE BAND

Vi går till jobbet, till min arbetsplats. Vi befinner oss i en nedgången betongbyggnad, byggd någon gång på nittonhundrasjuttioalet. Korridorer med linoleumgolv, lysrör, solkiga pansarglas och galler för fönstren. Höga staket, kameror överallt. Det luktar kemiska rengöringsmedel och en viskning av gammal rök. Alla dörrar är låsta; koder, passerkort och nycklar piper och rasslar genom minuterna, timmarna, dagarna och nätterna. Människor i landstingets vit-blå skyddskläder rör sig behärskat och vaksamt genom lokalerna, genom dörrarna, in i avdelningarnas slutna rum och korridorer.

Här finns andra människor. De är oftast tystlåtna, och långsamma i sina rörelser. Uppenbart medicinpåverkade vandrar de sakta fram och tillbaka, de sitter nedsjunkna i smutsiga möbler eller suger på cigaretter i rökrum som dryper av aska och nikotin. Stirrar tomt på flimrande TV-skärmar eller luften framför näthinnorna. Fingrar på kortspel, schackpjäser, fragment av samtal. De byter plats också, från TV-soffan till rum med sängar och väggar fulla av pennstreck och gamla snorkråkor, eller till matbordens plastglas och plastbestick kring tallrikar med landstingets storköksmat. Badrum med mögelränner utmed listerna, andras hår mellan kakelplattorna. Det luktar gammalt kiss från porslinet.

Ibland beter de sig irrationellt, dessa andra människor; de skriker, slänger ur sig svordomar, dansar, gör plötsliga utfall. Argumenterar utan argument. Vill inte finna sig i tillrättavisningar från landstingsfolkets vit-blå auktoritet, underkänner den rationella världsbildens krav på underkastelse. Vägrar ännu en injektion, ännu ett krav på renlighet eller attitydförändring, kanske ännu en kroppsvisitation.

Då griper landstinget in, i egenskap av den rationella världsbildens representant och den välmenande tvångsvårdens yttersta fysik. Armar böjs bakåt, kroppar lyfts från golvet och transporteras till ett låst rum längst bort i korridoren – ett rum utan utgång. Vrister och handleder tvingas in i läderremmar, naglas fast vid en madrass på en stålsäng fastskruvad i golvet. Det spottas kanske, skriks en del och fåktas med knytnävar. Kanske tycker någon av landstingets representanter att situationen inte är kontrollerbar och använder sitt larm; det tjuter skarpt i alla korridorer och slutna avdelningar, blå ljus blinkar och flera vit-blå gestalter kommer springande genom de låsta dörrarna. Tre, fem, tio, kanske femton om det är en bra dag för landstinget och många finns närvarande som säljer sin arbetskraft.

Oddsens är dåliga för den som underkänner den rationella världsbildens krav på underkastelse – man skulle kunna säga att på min arbetsplats är oddsens är obefintliga. Den motsträvige finner sig alltid, alltid alltid, betvingad. Inga kompromisser tillåts. Ingen omförhandling. Har du förnekat min makt tillräckligt öppet och alldeles för fysiskt, säger institutionen, då kommer du att sova tungt i rummet utan utgång, med eller utan läderband kring dina lemmar, men helt säkert med en kraftig injektion psykofarmaka i nägon eller till och med båda av dina skinkor.

* * *

Så kan det gå, på min arbetsplats. Man vet hur de ska tas; vi (vi är de vit-blå) vet hur vi ska göra med den andre (den obstinate, den våldsamme, den som försöker fly genom att förstöra sin omgivnings eller sin kropps begränsningar). Men allt som oftast gör de just ingenting, dessa andra människor. Sömn upptar de flestas huvudsakliga tillvaro, sömn ur sprutorna och pillren och muggarna med receptbelagda, inlåsta medikamenter; sömn ur känslan av att allt annat än sömn är fullkomligt meningslöst.

Och vi, deras fängvaktare och jourhavande medmänniskor, upptas av de eviga timmarnas stillastående tristess. Vi har förvisso våra rutiner, de som ger oss intrycket av att vi faktiskt gör någonting mellan de där adrenalinsprutande turerna till rummet utan utgång. Vi serverar mat, vi torkar bord, vi byter sopsäckar och svarar i telefon. Vi läser tidningar. Vi pratar, genom den kollegiala fasad av cynism och professionalitet som är vårt språk.

Betongbyggnaden med de höga murarna och de låsta dörrarna är en märklig korsning mellan sjukhus och fängelse; en institution full av certifierad galenskap där auktoritet och omtanke blandas, där minutiös säkerhet och behovet av närhet förväntas samarbeta och producera resultat. Exakt vad resultatet i fråga består av är föremål för ständig omtolkning, och ingenting vi (det vill säga de som producerar) egentligen förväntas reflektera över. Inte för att vi har så mycket tid eller energi till att beskåda våra slutprodukter, men om vi någon gång skulle stanna upp och fråga oss vad vår verksamhet egentligen syftar till, då väntar oss en skog av fraser och floskler, en vägg av mummel där landstingsdirektiv blandas med politisk idealism och brottstycken ur den parodi på postmodernism som det akademiska ämnet "omvårdnad" utgör. Det talas om att *våga vara närvarande i alla situationer*, att *se människan bakom brottet* och att *ha kompetens för alla upptänkliga situationer*. Exakt vad denna styrande ideologi betyder är det få eller ingen som vet. Likväl befinner vi oss där, dag efter dag, natt efter natt. Rutiner och cynism får produktionen att fortgå. Den starka sammanhållningen i personalgruppen upprätthåller känslan av identifikation och tillhörighet, men stressen och det potentiella våld som hela tiden är närvarande

skapar också intrigerande, baktaleri och ibland naken konflikt.

Hur mycket våld är legitimt att använda? Vad är egentligen självförsvar, vad är *patientens bästa*? Är det acceptabelt att äta av den mat som är avsedd för patienterna men som slängs bort om de inte vill ha den? Vågar man röka på rastgården utan att bli anmäld (*vi är en rökfri arbetsplats, dag som natt*)?

Anmälningarna, reella såväl som potentiella, svävar runt i personalrum, isoleringsceller, rastgårdar och oändliga nattpass där sömn omöjligen kan tolereras. När en kollega träder över någon av de otaliga gränser som vainsinnesfabriken är byggd på, hur mycket väger kollegialiteten eller kamratskapet i förhållande till gränsernas regim? Hur balanserar man dagligen den informella lojaliteten mot den formella, när en övervikt åt endera hållet snabbt kan leda till att du själv eller någon annan far riktigt illa?

Ty det är inga vanliga arbetsskador man ådrar sig från vainsinnesfabrikens maskineri. Även om exkrementer och blod, också i projektilform, hör till vardagen på de flesta vårdavdelningar, är det likväl en minoritet av landstingets personal som dagligen riskerar knytnävsslag i ansiktet, kaffetermosar i bakhuvudet eller vässade tandborstar genom vävnaderna. Sällan eller aldrig behöver personalen på till exempel geriatriken eller ortopedien brotta ned maniska steroidmissbrukare med storhetsvainsinne och otyglad förstörelselusta; det händer knappast inom, låt oss säga äldrevården, att en patients drift till att skada sina medmänniskor kräver tio vårdares kombinerade muskelstyrka för att avvärjas.

På det sättet är min arbetsplats lite speciell. Det skapas en särskild form av kåranda, inte helt olik den som finns inom militären, polisen eller kriminalvården, kan jag tänka mig (då jag saknar erfarenhet av alla tre branscherna vågar jag inte yttra mig med säkerhet), men med en väsentlig skillnad: vi är inte först och främst plitar, utan vårdare. Men vi är inte bara vårdare, utan också plitar. Och det är roller som inte är helt lätta att förena.

* * *

Det finns givetvis hierarkier som förväntas ordna arbetet å det bästa. Men hierarkier, officiella eller ej, räcker inte långt när avstånden mellan de som fattar besluten och de som utför själva arbetet är så stort att man ibland frågar sig hur fabriken över huvud taget fungerar. Överarbetade läkare, med utbrändheten hängande ur ögon och mun och med den berömda väggen snabbt rusande mot sig, skyndar förbi emellanåt och dikterar, omfördelar, administrerar. Kanske tillbringar en hel kvart på den låsta expeditionen innan de rusar vidare. Vi betraktar deras arbetes bieffekter, vi fångar upp resultaten av deras stressade visiter; tar konsekvenserna av beslut vi

varken är tillfrågade eller informerade om.

En ny patient dyker plötsligt upp, en narcissistisk styckmördare kanske, eller en paranoid våldtäktsman. Vem är han egentligen? Hur ska han bemötas och hanteras? Ryktet går, informationen saknas. Men du ska ändå tillbringa resten av arbetspasset, och säkert nästa arbetspass, och passet efter det, i hans sällskap, på avdelningens ungefär hundra låsta kvadratmeter. Har du tur får du informationen i sinom tid. Men information är ju inte alltid mer precis än rykten; du kan till exempel betrakta en fastspänd, aggressiv våldsman kämpa med sina läderremmar i isoleringscellen, och höra att han definitivt inte får komma in på någon avdelning förrän om minst ett dygn, det vill säga när medicinerna gjort sitt – för att någon timme senare likväl möta honom där inne på de hundra kvadratmetrarna, mellan låst dörr och solkig vägg, medan dryga dussin andra patienter trängs omkring er. Du har då att improvisera, att uppfinna metoder och fraser och uppsyner, med hotet om plötsligt, oförvarnat våld ständigt över axeln.

* * *

Ty det är frasernas och uppsynernas metodologi som reglerar materialet i vår fabrik, på min arbetsplats. Genom tonfall och kroppsspråk hanteras råvarorna, genom röstläge och rätt attityd, kombinerade med en uppsättning ord som kommer ur den rationella världsbildens manual, förmår institutionens vit-blå hantlangare producera vansinnesfabrikens diffusa slutprodukt. Men vad används produkten till? Vad är egentligen dess bruksvärde (för att inte tala om dess bytesvärde)? Det är svårt att slå fast de här sakerna med hjälp av nykter empiri. Klart är i alla fall att produkten fetischerats till oigenkännlighet, ”institutionaliserats”, som man säger. Men det konstaterandet räcker inte för att förstå karaktären hos denna vår specifika industri.

Vår produkt är nog inte en vara när allt kommer omkring, utan en konsekvens som måste hanteras – en slaggprodukt i behov av slutförvaring helt enkelt, ungefär som atomavfall. Vi har sprängt oss ett väl isolerat bergrum där den får vila i evigheters evighet, säkrad och professionellt avskärmad mot yttrevärlden och kommande generationers välbefinnande. Tanken är ju att slutprodukten ska vara så beskaffad att den, även efter att ha lämnat betongbyggnaden med linoleumgolv och låsta dörrar, inte längre ska kunna hota civilisationen som vi känner den. Slutprodukten bär således med sig sitt bergrum, sin eviga avgränsning, det vill säga fabriken, alltså vår industri – oavsett vilken omgivning och vilka omständigheter den råkar hamna i. Det är i all fall tanken, institutionens tanke, tanken med min arbetsplats. Och i det avseendet är vi närvarande i samhällets alla vinklar och vrår; vi finns helt enkelt överallt där oönskade slaggprodukter behöver hanteras och skärmis av från den acceptabla verklighetens rationella kosmos.